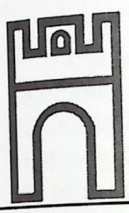

prikazi i osvrti

Dr. Jusuf Mulić, KONJIC I NJEGOVA OKOLINA U VRIJEME OSMANSKE VLADAVINE

Konjic, 2001, str. 406

Općina Konjic je krajem novembra 2001. godine u ediciji Biblioteka Kulturno naslijeđe, knjiga 2, objavila monografiju KONJIC I NJEGOVA OKOLINA U VRIJEME OSMANSKE VLADAVINE, prof. dr. Jusufa Mulića, rođenog Konjičanina. Izdavanjem ove Monografije historiografska literatura za osmanski period u Bosni i Hercegovini obogaćena je jednim interesantnim i originalnim djelom, u kojem je veoma dokumentovano opisan historijat Konjica i njegove okoline od najranijih dana osmanske do austrougarske okupacije. Ova knjiga prima se i čita sa pažnjom, tim više, što s jedne strane, ispunjava prazninu koju nisu mogli popuniti dosadašnji pojedinačni prilozi, a, s druge strane, što stručnjake i laike kroz specifičnu materiju uvodi u jednu osebunju epohu naše prošlosti.

I ovlašno upoznavanje sa strukturom monografije *Konjic i njegova okolina u vrijeme osmanske vladavine*, a pogotovo pažljivo čitanje neodoljivo nameće utisak da je njen autor, kako u detaljima, tako i u pogledu istraživačkog postupka i svih faza obrade teme, polazio od činjenice: da se sabere i objavi sve što je dostupno u objavljenim i neobjavljenim izvorima, onim poznatim i manje poznatim iz višestoljetne bogate historije ovog grada. Sakupljeni izvori i njihovo prezentiranje govore o ogromnom naporu i još većoj ljubavi za rodni kraj i želji da se sačuva od zaborava ono što je ostalo zabilježeno na razne načine. Iz stranice u stranicu, osim obilja saznanja, dr.Mulić potvrđuje, dopunjava, ispravlja ili opovrgava različite ocjene svojih prethodnika. Opisao je sve aspekte u historijskom razvoju Konjica i njegove okoline ali je ukazao i na brojne dileme i praznine zbog oskudnih pisanih izvora te ostavio nasljednicima u amanet da ih dopunjavaju i objašnjavaju.

Čitav ovaj postupak pretpostavljao je i konsultiranje brojne literature (192 naslova) i arhivske građe. Naročito su temeljno korišteni osmanski popisi (defteri) i službeni vilajetski godišnjaci (salname). Upravo tako široko područje historijskih izvora različitog karaktera omogućilo je autoru da u sve faze istraživanog osmanskog perioda situira Konjic u određene društveno-ekonomske i političke okvire, tj. da razvoj Konjica i njegove okoline promatra u ovisnosti od općih i posebnih potreba i interesa.

Posebno želim naglasiti činjenicu da dr. Mulić uglavnom pušta izvorima "da govore", bez suvišnih, a naročito tendencioznih tumačenja. U pogledu metodološkog slijeda historijskih izvora, različite provenijencije, autor Monografije se opredijelio za tematsku obradu (19 poglavlja), a unutar svake teme hronološkom prezentiranju materije.

Prvo poglavlje (17-20) odnosi se na: OSMANSKO ZAPOSJEDANJE ŽUPA ČIJA SU NASELJA U SASTAVU DANAŠNJEG PODRUČJA OPĆINE KONJIC. Grad Konjic jedinstven je u čitavoj Bosni i Hercegovini po tome što su njegovi današnji dijelovi na dvije obale rijeke Neretve do osmanskog zaposjedanja Bosanskog kraljevstva bile u sastavu dvije feudalne oblasti. Riječ je o dvije srednjovjekovne feudalne oblasti, koje su u svom sastavu imale župe:

a) Kraljeva zemlja (Bosna): župa Bosanska Neretva i

b) Zemlja hercega Stipana Vukčića Kosače (Hercegovina): župe Hercegovačka Neretva, Kom i Zagorje (dio koji se odnosi na područje Bjelimića).

Prema, zasada, raspoloživim pisanim izvorima župa Bosanska Neretva bila je u osmanskim rukama već krajem 1466. a hercegovačke župe 1465. godine.

Poglavlja od II do V (21-99) sadrže podatke o: teritorijalnom organizovanju vojne, upravne i sudsko-administrativne vlasti; timarima i timarskim organizacijama; agrarnoj strukturi konjičkog stanovništva i agrarnim odnosima te o poreskim obavezama.

U poglavljima VI i VII (107-116) objašnjeno je kako je tekao proces doseljavanja muslimana, Vlaha i Arbanasa u konjički kraj.

U VIII poglavlju (117-126): PRELAŽENJE NA ISLAM STAROSJEDILAČKOG I DOSELJENOG NEMUSLIMANSKOG STANOVNIŠTVA ističe se da su na području današnjeg konjičkog kraja do dolaska Osmanlja u nahiji Bosanska Neretva živjeli pripadnici Crkve bosanske i Katoličke crkve, a u hercegovačkim nahijama: Neretva, Kom i Zagorje pripadnici Crkve bosanske. Prema autorovim saznanjima prelazak na islam odvijao se u tri etape:

a) prva, sporadično prelaženje na islam od osmanskog zaposjedanja do kraja XV stoljeća,

b) druga, masovno prelaženje na islam od kraja XV do kraja XVI stoljeća i
c) treća, sporadično prelaženje na islam od kraja XVI stoljeća do kraja osmanske vlasti.

U procesu prelaženja na islam nije bilo nikakve brzine. Nisu zapažene niti neke osjetne razlike među pripadnicima triju vjerskih zajednica (vjernici Crkve bosanske, Katoličke crkve i pravoslavni Vlasi). Autor navodi samo činjenice koje su dostupne prema osmanskim popisima ali se ne upušta u analizu razloga koji su navodili nemuslimansko stanovništvo da islam prihvate za svoju vjeru.

IX. poglavlje (127-194) VJERSKE ZAJEDNICE jedno je od najvećih i najinteresantnijih u ovoj Monografiji. Ono predstavlja pravu studiju o sakralnim objektima u konjčkom kraju.

Pojedinačno su opisane vjerske zajednice: Crkva bosanska, Katolička i Pravoslavna crkva te Islamska zajednica. U okviru prikaza Islamske zajednice zapaženo mjesto zauzima iscrpan pregled konjičkih džamija (Prkanjska, Čaršijska, Tekijska i Vardačka) kao i 11 džamija iz bliže okolice Konjica. Za svaku pojedinu džamiju navedeni su iscrpni podaci o: vakifu (ako je poznat), tehnički opis građevine, vrijeme i način izgradnje te grafičke ilustracije.

Poglavlje X (195-215) STANOVNIŠTVO I NJEGOV VJERSKI SASTAV obiluje tabelama iz kojih se veoma pregledno vidi kretanje i brojnost stanovništva ovog kraja te njegova etnička pripadnost i vjerska struktura. Prezentirani podaci o stanovništvu, koji su autoru bili dostupni, izloženi su prema organizacionim jedinicama pojedinih vjerskih zajednica, upravnim jedinicama i naseljima od 1469. do 1873. godine.

U poglavlju (217-238) DRUMSKI I POŠTANSKO-TELEGRAFSKI SAOBRAĆAJ detaljno i interesantno opisani su: izgradnja makadamskog druma Mostar-Konjic-Sarajevo te izgradnja mostova na rijeci Neretvi u Konjicu i u Glavatičevu i na nekoliko rječica, pritoka Neretve. Opis starog Kamenog mosta u Konjicu dopunjen je faksimilima crteža u pokušaju njegove rekonstrukcije. Što se tiče poštansko-telegrafskog saobraćaja, autor navodi da se sve do šezdesetih godina XIX stoljeća odvijao tatarsko-menzilskim saobraćajem. Redovni telegrafski saobraćaj u Bosni i Hercegovini otvoren je 1858. godine u pravcu Metković-Mostar-Sarajevo, a prva telegrafska stanica u Konjicu uspostavljene je 1877. godine.

HANOVI I KARAVAN-SARAJI, XII je poglavlje (239-242). Nakon kraćeg opisa o namjenama hanova i karavan-saraja u osmanskom periodu, opisani su hanovi u Konjicu i ostalim mjestima u njegovoj bližoj okolici. Koliko je bilo moguće iz literature saznati, u današnjem gradu Konjicu u to vrijeme postojao je jedan han na desnoj obali Neretve i po jedan han, jedan karavan-saraj i jedno sklonište za putnike u zimskom periodu na lijevoj obali.

Poglavlje XIII (243-278) PRIVREDA: Podaci o privredi u Konjicu i njegovoj okolini u pisanim izvorima vrlo su šturi. Poznato je da su glavno zanimanje stanovnika ovog kraja bili poljoprivreda i stočarstvo. Organizovani razvoj zanatstva otpočeo je relativno kasno. Među zanatima posebno su mjesto zauzimali obrada željeza (sabljarstvo) i kože. U poglavlju su detaljno opisane sve aktivnosti vezane za iskorištavanje bogatih šumskih kompleksa u konjičkom kraju te trgovinu i razvoj kreditiranja privrede.

U XIV (279-280) poglavlju o ZDRAVSTVENIM PRILIKAMA u Konjicu, zbog nedostatka relevantnih izvora, dato je jako malo podataka. Autor konstatuje da su zdravstvene prilike na ovom području u periodu osmanske vladavine (kao i na području cijele Bosne i Hercegovine) bile izuzetno loše. Posebno su bile česte epidemije kuge od koje su često umirale i čitave porodice. Prvo i jedino javno kupatilo u Konjicu podignuto je 1622. godine a nije utvrđeno kad je prestalo sa radom.

XV ŠKOLSTVO (281-283): U poglavlju o školstvu veoma su kratko opisani pojedini sistemi školstva pripadnika Crkve bosanske, te Katoličke i Pravoslavne crkve i, malo opširnije, muslimansko školstvo. Nedostatak pisanih izvora onemogućio je autora Monografije da o ovoj interesantnoj tematici dâ više podataka. U okviru opisa školstva Crkve bosanske opisan je rad učilišta u selu Gornja Bijela u nahiji Hercegovačka Neretva, a u okviru pravoslavnog školstva Pravoslavna osnovna škola u kasabi Konjic za period 1871-1875. godine. U okviru opisa muslimanskog školstva u Konjicu u vrijeme osmanske vladavine opisani su jedan sibjan-mekteb i dvije medrese: Junuz-čauševa ili Junuz-age Prohe i Muhamed (Mehmed)-čauševa derviška medresa.

Poglavlje XVI (289-299) KULTURNI ŽIVOT. Prema dostupnim pisanim izvorima u vrijeme osmanske vladavine u Konjicu i u selu Seonica živjeli su brojni školovani ljudi. Kulturna aktivnost odvijala se sve do 1866. godine (u Sarajevu osnovana Sopronova štamparija), uglavnom, kroz prepisivanje brojnih rukopisa. Autor navodi sve (zasada) poznate rukopise koje su prepisali konjički kaligrafi. Nema podataka o nekom značajnijem književnom djelu autora sa ovog područja. Zahvaljujući zapisivačima, sačuvane su narodne pjesme (neke i sa melodijom-notni zapisi) nastale u ovom kraju. Neke od njih nevedene su u ovoj Monografiji.

XVII poglavlje (305-337) RAZVOJ DIJELOVA GRADA NA DVIJE OBALE NERETVE I NJIHOVO OBJEDINJAVANJE U JEDNU GRADSKU CJELINU

Ovo poglavlje govori o historijskom razvoju svakog pojedinog dijela grada. Historijski pregled dopunjen je brojnim tabelama (popisi imena kućedomaćina po mahalama, poreskih obveznika) i faksimilima grafika Konjica.

XVIII poglavlje (337-338): AUSTROUGARSKA OKUPACIJA KAZE KONJIC I KRAJ OSMANSKE VLASTI

Prema zvaničnim podacima o hronologiji austrougarske okupacije Bosne i Hercegovine 1878. godine Konjic se predao 6. oktobra bez ikakvog otpora, a u iskazima o poginulim, ranjenim i nestalim vojnicima i oficirima austrougarske vojske, područje Konjica nije ni spomenuto. Tako je nakon više od četiri stoljeća prestala vlast Osmanlija u konjičkom kraju.

XIX poglavlje (339-353) ZANIMLJIVI DOGAĐAJI IZ KONJICA I NJEGOVE OKOLINE sadrži zanimljive podatke o: ubistvu neretvanskog kadije Isaa, pokretu Husein-bega Gradaščevića i njegovom odjeku u konjičkom kraju, upravi Galiba Ali-age Rizvanbegovića-Stočevića, otporu Hercegovine pohodu Omer-paše Latasa, ženidbi potpukovnika Muhamed-bega Ilhanija Tatlom Prohić iz Konjica te hajdučiji i robovima u konjičkom kraju.

U Monografiji su objavljeni pored izvor i literature i dva autorska priloga:
Džemal Čelić, URBANA STRUKTURA I ARHITEKTURA KONJICA
Senadin Begtašević, PUTOPISCI O KONJICU I NJEGOVOJ OKOLINI

Na kraju, moramo konstatovati da tehnička oprema ove Monografije nije u skladu sa njenim sadržajem. Format i boja knjige nisu najbolje odabrani, ali to nikako ne umanjuje njenu vrijednost.

Mina KUJOVIĆ